

Реферат на тему: "Особливості встановлення та функціонування сталінського тоталітаризму"

Тематично-літературні

РЕФЕРАТ

на тему:

"Особливості встановлення та функціонування сталінського тоталітаризму".

Між демократією і народовладдям немає семантичної різниці. Терміни зливаються, якщо перший із них перекласти з давньогрецької на українську мову. Проте в сучасній Україні вони мають різне політичне наповнення. Багато хто з нас ностальгічно згадує радянські часи, як добу народовладдя і лає демократів, які прийшли до влади.

Щоб побачити політичну різницю між демократією, на якій ґрунтується ринкове суспільство, і народовладдя радянського зразка, треба розглянути ще один термін — тоталітаризм. Політологи протиставляють тоталітаризм демократії, вважаючи його протилежним за значенням. Під тоталітаризмом розуміють верховенство держави над суспільством, а під демократією — верховенство суспільства над державою.

Комуністи називають народовладдя нерозривний зв'язок між державою і суспільством. Та нерозривність зв'язку можлива у двох протилежних випадках. Випадок перший: сувереном є держава, як визначає що потрібно і що не потрібно народу, як він повинен жити, думати і навіть розмножуватися (сталінська заборона абортів була вольовим рішенням). Випадок другий: сувереном є народ, який шляхом вільних виборів на інституціональному і персональному рівнях формує державу.

З'явилася добра нагода торкнутися історичних коренів цієї проблеми: 22 квітня виповнилося 130 років від дня народження Володимира Леніна. Саме Ленін був терористом і практичним організатором політичного механізму, який усім відомий під неточною назвою радянської влади. Він є родоначальником радянського комунізму, КПРС і СРСР.

Тоталітарної партії і наддержави вже не існує, а комуністична ідея ледь жевріє. Утворилась відсторонь у часі, яка сприяє розгляду проблеми без емоцій і політичних пристрастей.

Створений Леніним політичний режим забезпечував цілковите панування держави над суспільством, тобто був тоталітарним. Вся повнота влади зосереджувалась в руках невеликої купки людей, які могли використовувати матеріальні й людські ресурси велетенської країни за власним бажанням. Разом з тим тоталітарна влада почала заглиблюватися у народну товщу і не могла існувати без масової підтримки населення. Підтримка забезпечувалася розгалуженими силовими структурами, наданням реальних владних повноважень мільйонам дрібних функціонерів, патерналізмом держави, від якої економічно залежав кожен член суспільства, добре поставлено

пропагандою, яка доходила до всіх.

Механізм тоталітаричної влади сформувався за життя В.Леніна. Його наступники обмежувалися косметичними змінами. Тільки М.Горбачов під впливом системної кризи, яка безупинно поглиблювалася, наважився на серйозну реформу політичної влади. Наслідки цієї реформи усім відомі.

Зовнішній зріз радянського політичного життя становив конституційний режим безпосередньої демократії. Суверенним носієм влади проголошувалися народні маси. Посланці мас на всіх рівнях, від місцевого до загальнодержавного, утворили ради. Між з'їздами рад влада перебувала в руках обраних радами органів — виконавчих комітетів.

Виконками ухвалювали закони і здійснювали поточне керівництво, враховуючи накази виборців. Декларувалося, що саме вони, а не партійні інтереси або власна позиція членів виконавчих комітетів, повинні визначати характер їхньої діяльності. Виборці могли відкликати депутатів у будь-який момент. Це означало, що депутатів тримали на короткому повідку, не даючи їм того обсягу повноважень, який властивий представницькій демократії парламентського типу.

У такій системі влади названій радянською В.Ленін як 1905 року побачив можливість можливості для встановлення незримої диктатури власної партії. Складання наказів виборців, визначення кандидатів у депутати з'їздів рад та забезпечення їх обрання, контроль за діяльністю депутатів та їх відкликання в разі потреби — все це могла здійснювати структура, яка перебувала поза рамками безпосередньої демократії. Власне, без такої зовнішньої сили режим безпосередньої демократії виробився б в анархію або охлократію (владу натовпу).

Якби зовнішню силу представляли дві або кілька політичних партій, конкурентна боротьба між ними також паралізувала б таку систему влади. За фасадом безпосередньої демократії обов'язково повинна була приховуватися диктатура однієї партії. Використовуючи марксистську лексику Ленін назвав "диктатурою пролетаріату".

Комуністична партія здійснювала тоталітарний контроль за суспільним життям. Він став можливим внаслідок інститутів, включно з економікою. Одержання здійснювалося в ході "соціалістичних перетворень" — націоналізації та спілкування. Засоби виробництва звичайно не переходили після націоналізації під управління нації, а після усупільнення — під управління суспільства. Всім управляла держава. В перебігу так званих соціалістичних перетворень відбувалася трансформація радянських громадян у німотні "гвинтика", цілком залежні від держави.

Після взяття влади і зниження політичних конкурентів Ленінська партія почала розгалужуватися на внутрішню і зовнішню.

Внутрішню партію складала партійно-радянська номенклатура, тобто начальники всіх рангів в опанованих або створених більшовиками суспільних структурах. До зовнішньої партії належала основна членська маса. Саме вона надавала РКП (б) — ВКП (б) — КПРС оманливого вигляду політичної партії. Фактично ж партія злилася на структуру, яка пронизувала собою всі управлінські ланки.

Партія керувала майже всіма ланками суспільного життя опосередковано через органи радянської влади. Опосередкованість справедливо вважалася перевагою режиму. Вона дозволяла державній партії розв'язати принципові питання не беручи на себе безпосередньої відповідальності за поточні справи. Не зливаючись організаційно, партійні й радянські органи влади все-таки зливалися на персональному рівні — кожному відповідальну посаду в радянському апараті посідав член партії.

Як і всі інші організаційно-управлінські структури, партія будувалася на засадах "демократичного централізму".

Це означало безперечне підпорядкування нижчих структур вищим. Отже партія перетворилася на ієрархічно побудований інструмент диктатури.

В цій ієрархії слід розрізняти носіїв і трансляторів влади, яка називалася радянською. Кожний партійний комітет на горизонтальному рівні мав диктаторські повноваження (щоправда, вони не поширювалися на органи державної безпеки, які формальні підпорядковувалися радам, а фактично — самим собі по вертикалі й лише на самій вершині — керівництву партії). Разом з тим парткоми певної горизонталі цілком залежали в своїх рішеннях від парткому, який стояв на більш високому щаблі. Лише центральний комітет був реальним носієм необмеженої жодними законами влади.

Слід також розрізняти формального і неформального носія влади. За статутом найвищою інстанцією в партійних ієрархії був з'їзд, а в перервах між з'їздами — ЦК, проте хід партійних з'їздів цілком контролювався апаратом, який їх готував і проводив. Центральний комітет збирався на засідання (пленуми) нечасто, і тому не міг бути осередком оперативного управління. У березні 1919 року Ленін утворив у ЦК політбюро, рішення якого вважалися рішеннями ЦК. Кожний член політбюро контролював певну сферу життя, функцію або територію. Усі разом здійснювали тоталітарну владу над партією, державою і суспільством.

1917 року більшовики перемогли своїх політичних суперників під гаслом "Вся влада — Радам!". В.Ленін має тоді ніким незаперечувані всередині власної партії права на найвищу посаду у завойованій країні. Однак він не поспішив очолити президію Всеросійського генерального виконавчого комітету. Посаду "всеросійського старости" він залишив для другорядних керівників партії, хоча за радянською конституцією вона вважалася найвищою, а сам очолив уряд.

Якраз на посаді голови раднаркому Ленін і почав вибудовувати механізм компартійної диктатури. Партійні комітети оволодівали всіма важелями влади. Усередині парткомів, за винятком центрального, влада концентрувалася в руках секретарів. У Центральному комітеті за наявності політбюро секретарські посади були технічними. Однак секретарі формували порядок денний у роботі найвищого партійного органу. Лев Троцький першим потурбувався про те, щоб посади відповідального секретаря та обох інших секретарів займали його люди.

Компартійна диктатура була олігархічною: члени політбюро ЦК мали цілком однакові владні повноваження. Щоправда, засновник партії і держави був поза конкуренцією. Але й він зустрівся з викликом Л.Троцького. Обоє тоді в газетах

називали "вождями світової революції".

Щоб послабити позиції Троцького у політбюро В.Ленін 1922 року здійснив реконструкцію роботи секретаріату. Запроваджувалась посада генерального секретаря ЦК, яку мав посісти член політбюро. Ця посада задумувалась Леніним як політична, а не технічна. Вона створювалась під Й.Сталіна, непримиренного суперника Троцького. Ленін уже розраховував точно. Але в розклад сил на партійному олімпі втрутився непередбачуваний фактор: його хвороба.

Історичний досвід засвідчив, що така конструкція влади могла загрожувати фатальними наслідками не тільки об'єкту панування, тобто народу, але й безпосередньому інструменту влади — самій державній партії, щоб встановити особисту диктатуру в рамках радянського "народовладдя", Й.Сталін знищив один мільйон і відправив у концтабори три мільйони комуністів.

Використана література.

1. Газета "Історія України" № 33. 2000 р.
2. Всесвітня історія. "1914-1939 рр." 10 клас.